

דף קכ"ה

אביי הקשה לרבה ולרב נחמן

הגמרא הביאה, שנחלקו באיזה אופן הבכור נוטל פי שנים מחוב שהוחזר לאחר מיתת האב. לרב נחמן מקבל פי שנים רק כשהחזיר מעות שזה מה שהלווה האב, אבל לא כשהחזיר קרקע. ורבה אמר שרק כשקיבל קרקע נוטל פי שנים שזה נחשב למוחזק, אבל לא אם החזיר מעות. שאל אביי את רבה, מדוע אם החזיר מעות אינו מקבל שאין אלו המעות שנתן האב, הרי גם אם החזיר קרקע אין זה מה שנתן האב? ועוד, הרי מר הוא שאמר במעשה של אותה סבתא שהגמרא תביא לקמן, שנסתבר טעמם של בני מערבא, שאין הבעל יורש נכסי סבתא של אשתו, כיון שהסבתא יכלה למכור את הנכסים בחייה ונחשב לראוי, ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק. ומשום כך גם נכסי הלוה נחשבים לראוי שהרי הלוה היה יכול למכרם ולסלק למלוה את החוב במעות. וכיון שלא הגיעו לידי המלוה מחיים, ואין הבכור נוטל פי שנים בראוי.

ולדברי רב נחמן קשה, מה ההבדל בין קרקע שהבכור לא נוטל בה פי שנים מפני שאביהם לא השאיר את הקרקע הזאת. לבין מעות שהבכור נוטל בהם פי שנים, הרי אביהם לא השאיר את המעות האלו? ועוד קשה לרב נחמן, הרי הקרקע היא מוחזקת יותר ממעות. שהרי רב נחמן אמר בשם רבה בר אבוא שיתומים שגבו קרקע מהלוה בחובת אביהן, בעל חוב של אביהם שאביהם חייב לו מעות, חוזר וגובה אותה מהם. ולכאורה איך בעל חוב יכול לגבותו, הלא בעל חוב של אביהם אינו יכול לגבות מיתומים קרקע שקנו אחר מיתת אביהם?⁷⁹

רב נחמן אמר לטעמם של בני מערבא אמר לו רבה, אין קושיה לא לדברי ולא לדברי ואינו סובר כן רב נחמן. ששנינו עצמנו סוברים שאין הבכור נוטל פי שנים במלוה בין אם החזיר קרקע ובין אם החזיר מעות. ומה שנחלקו זה לשיטתם של בני מערבא שבכור נוטל פי שניים, לרב נחמן זה רק אם החזיר מעות, שאם החזיר קרקע אין זה מה שלווה ונחשב לראוי. ולרבה אם החזיר מעות אינו מקבל אבל אם החזיר קרקע נוטל פי שנים, אבל אין אנחנו סוברים כדברי בני מערבא⁸⁰.

נכסי לסבתא ואחריה לירשי ומתה בתו ומהו המעשה בסבתא? אותו אדם שאמר ואח"כ הסבתא והבעל רצה לרשתה אני נותן את נכסי לזקנתי, ואחר מות זקנתי

79 והלא שנינו משנה שלמה בבכורות (דף נב.) שאין האשה נוטלת כתובתה בראוי ובע"ח כיוצא בו ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבע"ח. כן כתוב בפ' רבינו חננאל. רשב"ם.
80 תוס' הק' על רשב"ם שפירש שלר"נ ורבה בין גבו קרקע ובין גבו מעות אין לו, א"כ מה שר"נ פסק לעיל כרבי הוא דוקא בשבחה ולא במלוה. וולר"נ עיקר התי' חסר מן הספר. ור"ת מפרש שלרבה בין גבו קרקע בין גבו מעות אין לו. ורב נחמן סבר שבין גבו קרקע בין גבו מעות יש לו. ועי' בתוס' שהאריך.

היורשים שלה לא ירשו אלא היורשים שלי. והיתה לו בת אחת שהיתה נשואה, והבת מתה בחיי בעלה ובחיי הסבתא. ואחר כך מתה הסבתא ובעלה רצה לרשת את זכות אשתו, ותבע את הנכסים. אמר רב הונא, שמי שהקנה את הנכסים אמר ואחריה ליורשי כמו שאמר ואחריה ליורשי וליורשי יורשי. שכיון שנתן אותה לבת ליורשה והרי הבת זכתה בהם, והבעל הוא יורש של אשתו.

רב ענן אמר ליורשי ולא ליורשי יורשי ורב ענן אמר שהנותן שאמר ואחריה ליורשי וישארו ביד הסבתא כמו שאמר ליורשי ולא ליורשי יורשי. אני נותן את נכסי לאותם היורשים שיהיו לי בעולם בשעת שהסבתא תמות. כגון אם היתה בתו או אחיו או אביו קיימים, אבל לא בן בתו ולא לבעלה, והנכסים נשארים ביד יורשי הזקנה.

שלחו משם הלכה כרב ענן ולא מטעמו שלחו מארץ ישראל, הלכה כרב ענן שהבעל אינו יורש, ולא מטעמו. שרב ענן סבר, שאפילו אם היה לבתו בן הוא לא היה יורש את הנכסים. אבל ההלכה היא, שאם היה לבתו בן הוא היה יורש את הנכסים, הואיל והוא ראוי לירש את הנותן ויורש גם בראוי. אבל הבעל אינו יורש, משום שאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק. שואלת הגמרא, אם טעמם של בני מערבא שהנכסים נקראים ראוי ואין הבעל נוטל בראוי, אם כן יוצא שרב הונא שאמר שהבעל יורש, האם סובר שהבעל נוטל בראוי כבמוחזק?

כל האומר אחריו כאומר מעכשיו אמר רבי אלעזר דבר זה התחיל בגדולים רב הונא, ונסתיים בקטנים שקרא את עצמו קטן. ויש לפרש את דברי רב הונא שכל האומר 'אחריו' כאומר מעכשיו. וכיון שאמר ואחריה ליורשי, כמו שאמר אני נותן את גוף הקרקע לבתי מיד, אלא שזקנתי תאכל פירות בחייה. ואחר כן תקח בתי, או הבא מכחה יקח את הנכסים⁸¹, והנכסים הם כמוחזק לגבי הבעל והוא יורש את הנכסים.

אמר רבה, מסתבר הטעם של בני מערבא, שהנכסים נחשבים לגבי הבת ראוי ולא מוחזק. ואין לומר שהוא כאומר מעכשיו שהרי אם הסבתא קדמה ומכרה לאחרים מכרה מכר, וכשהזקנה תמות אפילו אם הבת תהיה קיימת הבת לא תטול כלום⁸².

ר"פ אמר הלכה אין הבעל נוטל בראוי אמר רב פפא, הלכה שאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק ממש⁸³, כגון לרשת את אשתו בקבר בנחלה שנפלה לה לאחר מיתה⁸⁴. ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק, בנכסים ששבחו אחר

81 שלרב הונא היא נחשבת לגבי בת כמתנת מהיום ולאחר מיתה, והבת היא מוחזקת בחייה בנכסים, והבעל יורש במוחזק.

82 כמו שאמרו בכתובות ולקמן נכסי לך ואחריו לפלוני אם קדם הראשון ומכר מה שמכר מכר ואין לשני אלא מה ששייר ראשון. רשב"ם.

83 והוא הדין שהבעל אינו נוטל במלוות אשתו אפי' במה שלוחה מנכסי מלוג. תוס'.

84 ואין הכוונה לראוי שאמרו בבכור לגבי השבת הנכסים, שבזה הבעל יורש, שהרי כשמתה הוא יורש את כל

מיתת אביו שנשתנה שמים על ידי השבת. אם שבחו ושמים עליהם, הכל מודים
שנוטל חלק בכורה. אבל בשבח שהשביחו היתומים הכל מודים שאינו נוטל⁸⁵.
ואין הבכור נוטל פי שנים במלוה⁸⁶ ואפילו בשטר, בין שגבו קרקע בין שגבו
מעות, שאביהם לא השאיר להם את הקרקע הזאת והמעות האלו והוא ראוי⁸⁷.
ומלוה שהבכור נתחייב לאביו, הבכור ואחיו חולקים את חלק הבכורה ביניהם.
הבכור מעכב בידו מחצה ונותן לאחיו מחצה⁸⁸.

הנכסים שהיתה מוחזקת בהם, והפירות גדלו ברשותו. רשב"ם.

85 אבל בכור שמת בחיי אביו, בניו יורשים חלק בכורתו עם אחי האב. כמו שפי' בבנות צלפחד. רשב"ם.

86 וכ"ש שלא נוטל בשבח שהשביחו הנכסים. ואע"ג שלגבי בעל ובכור מלוה נחשב ראוי לגבי כתובת אשה היא
נחשבת מוחזקת וגובה כתובתה ממלוה אע"פ שאינה נוטלת לא מן השבח ולא מן הראוי. ואם גבו קרקע בחוב
אביהן היא חוזרת וגובה מהן בשבועה כבעל חוב, או אם פטרה מן השבועה גובה ממלוה שהיא ביד אחרים. ובזה"ז
שהגאונים תקנו שאשה ובעל חוב גובים ממטלטלין של יתומים יתומים שגבו בחובת אביהן האשה חוזרת אשה
וגובה מהם. כמו שמשום דר' נתן כאילו אביהם גבה מחיים, כך במטלטלין. תוס'.

87 ואם תפס משכון אפילו לר"פ בכור נוטל פי שנים דקי"ל בעל חוב קונה משכון. רשב"ם.

88 רשב"ם כתב מפני שהוא ממון המוטל בספק וחולקים. שאין ידוע אם הוא נחשב מוחזק לאביו שהבכור רוצה
לשעבד נכסיו לאביו לגמרי ובעין יפה וגמר ומקנה את נכסיו לאביו כדי שיהיה מוחזק במלוה ויטול בה פי שנים.
או שאינו שונה מכל מלוה, ויחלוקו. תוס' חו' שהרי לא קי"ל כסומכוס. אלא היא תקנת חכמים כאן ובמקום
שמפורש שחולקים. תוס'.